



ANNA MAZUR*

PRZEMOC W RODZINIE – ASPEKT LOKALNY. PRÓBA DIAGNOZY

ABSTRAKT

Przedstawiony problem dotyczy społecznie ważnego zagadnienia przemocy w rodzinie. Celem artykułu jest zwrócenie uwagi na istniejący problem w gminie oraz na sposoby przeciwdziałania przemocy. Dużo miejsca poświęcono badaniom, którymi objęto mieszkańców. Wyniki badań wskazują, że problem istnieje. Ofiarami przemocy są głównie kobiety i dzieci, a ich oprawcami osoby najbliższe. Dużo uwagi skupiono na pomocy ze strony gminy, rodziny, instytucji, zespołu interdyscyplinarnego czy realizacji procedury Niebieskie Karty. Wyniki badań podkreślają rangę działań gminy, należy podjąć jeszcze bardziej skoordynowane działania służb, aby zwiększyć bezpieczeństwo ofiar, ale przede wszystkim zwiększyć dostępność różnorodnych form pomocy.

SŁOWA KLUCZOWE: przemoc, ofiary przemocy, przeciwdziałanie przemocy, gmina

ISTOTA PRZEMOCY W RODZINIE

Przemoc w rodzinie jest obecna we wszystkich społeczeństwach, bez względu na stopień ich rozwoju gospodarczego czy kulturalnego. Jest to problem powszechny, który dotyka ludzi bez względu na wiek, status społeczny, materialny, poziom wykształcenia czy wykonywany zawód (Michalska, Jaszczak-Kuźmińska, 2010, s. 7).

Nie istnieje jedna definicja przemocy, opisująca zjawisko, które dotyka wiele rodzin.

* Wyższa Szkoła Administracji Filia Stałowa Wola, Wydział Nauk Społecznych; Ośrodek Pomocy Społecznej w Janowie Lubelskim; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5229-028X>

Ciekawą definicję podają Kevin Browne i Martin Herbert, którzy wymieniają trzy terminy związane z aktem przemocy. Są to: agresja, przemoc i przemoc o przestępczym charakterze. Agresja odnosi się do zachowania, którego intencją jest zranienie kogoś, uzyskanie przewagi nad kimś. Przemoc dotyczy zachowań intencjonalnych motywowanych przez gniew, związanych z użyciem siły fizycznej wobec innej osoby. Natomiast przemoc o przestępczym charakterze odnosi się do krzywdzących zachowań, zabronionych przez prawo (Browne, Herbert, 1999, s. 19).

Jery Mellibruda (2000, s. 3–9) uważa zaś, że przemocą jest naruszanie praw i dóbr osobistych jednostki, które uniemożliwiają jej samoobronę.

Ważna definicja zawarta jest w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

Według niej przemoc w rodzinie – to jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa, lub dobra osobiste osób stanowiących rodzinę w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą (Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, 2021, art. 2).

Najczęściej spotykany jest podział na: przemoc psychiczną, fizyczną, seksualną czy zaniedbanie. Przeważnie przemoc stosowana jest wobec jednostek słabszych od sprawcy.

Najbardziej rozpowszechniona jest przemoc wobec małżonka lub partnera. Wskazują na to prowadzone badania w gminie Janów Lubelski (Mazur, 2021, s. 12). Wyniki świadczą o tym, że wpływ na występowanie przemocy ma m.in. alkoholizm, depresja, powtórne małżeństwo, rozwód czy pobyt w zakładzie karnym. Dane statystyczne z Komendy Głównej Policji za 2021 r. pokazują, że 31 769 mężczyzn będących pod wpływem alkoholu stosowało przemoc w rodzinie, porównawczo zaś kobiet zaledwie 1831 (<https://statystyka.policja.pl/download/20/361533/przemoc-w-rodzinie-2012-2021.pdf>). Warto zauważyć, że Browne pisze o wieloczynnikowym modelu przemocy w rodzinie. Podkreśla, że czynniki stresujące i wpływ środowiska zależą od relacji interpersonalnych rodziny. Według niego sytuacje stresowe składają się z czterech elementów, tj.:

- 1) relacje między osobami sprawującymi opiekę, związek małżeński, konkubinat, rodzina w separacji;

- 2) stosunek do dzieci i osób w podeszłym wieku pozostających pod opieką (wielkość rodziny, spełnianie oczekiwań);
- 3) stres strukturalny (złe warunki mieszkaniowe, bezrobocie, izolacja społeczna);
- 4) stres wywołany przez osoby pozostające pod opieką (konieczność opiekowania się osobą, która się moczy, zanieczyszcza, jest upośledzona fizycznie, kapryśna lub bardzo wymagająca).

Autor uważa, że długo utrzymujący się stres prowadzi do powtarzających się napaści fizycznych i emocjonalnych. Jeżeli nie nastąpi interwencja, sytuacja pogarsza się coraz bardziej i powstaje „spirala przemocy” (Browne, Herbert, 1999, s. 24). Agnieszka Lewicka-Zelent i Ewa Trojanowska zwracają uwagę na występowanie trzech kryteriów świadczących o występowaniu zjawiska przemocy. Do tych kryteriów zaliczyły: rodzaj zachowania sprawcy, jego intencje oraz konsekwencje wynikające z przemocy u osoby jej doświadczającej (Lewicka-Zelent, Trojanowska, 2017, s. 11). Zachowanie sprawcy zależy także od wielu okoliczności. Może ono być związane z czynnikami genetycznymi, środowiskiem, w jakim człowiek żyje, z utratą pracy czy chorobami, w tym z uzależnieniem od alkoholu. Intencje natomiast to wszelkie zamierzenia sprawcy wobec ofiary, np. chęci pokazania swojej siły i upokorzenia członka najbliższej rodziny. W wyniku stosowania przemocy pojawiają się liczne konsekwencje u ofiar, zarówno fizyczne, jak i psychiczne. Najbardziej zauważalne są zasinienia, złamania, otarcia, poczucie bezradności, wycofania się, bierności i in.

ROLA I ZADANIA GMINY W PROCESIE PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE

Obecnie coraz bardziej rozpowszechnione jest zjawisko przemocy w rodzinie, współwystępujące z uzależnieniem od alkoholu sprawcy przemocy. Obowiązek wspierania rodziny został nałożony na gminę i zawarty w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Do najważniejszych zadań zalicza się: prowadzenie poradnictwa i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w szczególności poprzez działania edukacyjne służące wzmocnieniu opiekuńczych i wychowawczych kompetencji rodziców w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie; zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach wsparcia; oraz tworzenie zespołów interdyscyplinarnych (Ustawa

dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie z 2021, art. 6, ust. 2, dalej u.p.p.r.).

Gmina podejmuje wiele zadań, które mają na celu poprawę jakości życia mieszkańców. Prowadzi działania związane z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów alkoholowych oraz integracji społecznej osób uzależnionych od alkoholu. Zadania te obejmują m.in.: zwiększanie dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych od alkoholu, udzielanie rodzinom, w których występują problemy alkoholowe, pomocy psychospołecznej i prawnej, a w szczególności ochrony przed przemocą w rodzinie, prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych i przeciwdziałania narkomanii, głównie dla dzieci i młodzieży, w tym prowadzenie pozalekcyjnych zajęć sportowych, a także działań na rzecz dożywiania dzieci uczestniczących w pozalekcyjnych programach opiekuńczo-wychowawczych i socjoterapeutycznych (Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, 2021, art. 4¹.1, dalej u.w.t.p.a.). Ważnym zadaniem gminy jest opracowanie i realizacja gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych z dnia (u.w.t.p.a. art. 4¹.2). Program jest opracowywany i uchwalany co roku. Przewidywane działania realizowane w jego ramach to m.in.:

- a) diagnoza problemów uzależnień wśród mieszkańców gminy Janów Lubelski;
- b) realizacja kampanii oraz działań informacyjno-edukacyjnych dla dzieci i dorosłych służących edukacji zdrowotnej w tym realizacja programów profilaktycznych;
- c) prowadzenie szeroko rozumianej profilaktyki dla dzieci i młodzieży, w tym organizacja zajęć sportowych pozalekcyjnych;
- d) szkolenie kadr, w tym podnoszenie poziomu wiedzy i kompetencji przedstawicieli instytucji działających w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w ramach prowadzonych szkoleń i warsztatów, (członkowie zespołu Interdyscyplinarnego, GKRPA, Poradni Leczenia Uzależnień, Szkół);
- e) zapewnienie skutecznego przestrzegania prawa w zakresie reklamy, promocji oraz spożywania napojów alkoholowych poprzez prowadzone przez członków Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych (kontrola punktów sprzedaży napojów alkoholowych);

- f) działania zmierzające do redukcji szkód wynikających z nadużywania alkoholu poprzez zapewnienie pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych od alkoholu za pośrednictwem Poradni Leczenia Uzależnień oraz Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Janowie Lubelskim, a także poprzez wspieranie lokalnych grup wsparcia osób uzależnionych;
 - g) wzrost działań podejmowanych wspólnie z instytucjami i organizacjami pozarządowymi na rzecz zapobiegania alkoholizmowi i narkomanii oraz pomocy osobom uzależnionym i współuzależnionym;
 - h) organizowanie ogólnodostępnych miejsc spędzania czasu wolnego.
- Program przewiduje efekty realizacji zadań, do których należą:
- a) zwiększenie świadomości społecznej i motywacji do kształtowania postaw zdrowotnych mieszkańców gminy;
 - b) uświadomienie mieszkańcom gminy zdrowotnych i społecznych skutków nadużywania alkoholu, narkotyków oraz stosowania przemocy;
 - c) wzrost liczby osób zaangażowanych w propagowanie zdrowego stylu życia i unikanie środków psychoaktywnych;
 - d) udzielanie profesjonalnej pomocy osobom uzależnionym i współuzależnionym od substancji psychoaktywnych;
 - e) zmniejszenie skali dysfunkcji występujących w rodzinach, wynikających z uzależnienia, współuzależnienia i przemocy;
 - f) realizacja przedsięwzięć podejmowanych wspólnie z instytucjami i organizacjami pozarządowymi na rzecz zapobiegania alkoholizmowi i narkomanii oraz pomocy osobom uzależnionym i współuzależnionym (Gminny program rozwiązywania problemów alkoholowych gminy Janów Lubelski na rok 2021).

Ważnym zadaniem gminy w zakresie przeciwdziałania alkoholizmowi, który bezpośrednio wiąże się z działaniami przeciw przemocy w rodzinie, jest powołanie gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych. Ich zadaniem jest podejmowanie starań mających na celu wydanie orzeczenia o zastosowaniu wobec osoby uzależnionej od alkoholu obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie lecznictwa odwykowego (u.w.t.p.a., art. 4¹.3).

Osoba nadużywająca alkoholu, będąca sprawcą przemocy zapraszana jest na posiedzenie gminnej komisji (u.w.t.p.a., art. 24), podczas której prowadzone są rozmowy motywujące sprawcę do zaprzestania nadużywania

alkoholu, do podjęcia terapii lub skierowania do odbycia stacjonarnego leczenia odwykowego.

Problemem ściśle związanym z uzależnieniem od alkoholu jest przemoc w rodzinie. Gmina ma obowiązek podejmować różnorodne działania w celu przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Do najważniejszych zadań należy: opracowanie i realizacja gminnego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie, prowadzenie poradnictwa i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w szczególności poprzez działania edukacyjne służące wzmocnieniu opiekuńczych i wychowawczych kompetencji rodziców w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie, zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach wsparcia oraz tworzenie zespołów interdyscyplinarnych (u.p.p.r., art. 6). Zespół interdyscyplinarny powoływany jest przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta. W jego skład wchodzi przedstawiciele: jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, policji, oświaty, ochrony zdrowia, organizacji pozarządowych, żandarmerii wojskowej, kuratorzy sądowi i prokuratorzy. Posiedzenia zespołu interdyscyplinarnego odbywają się w zależności od potrzeb, jednak nie rzadziej niż raz na trzy miesiące. Obsługę organizacyjno-techniczną zespołu interdyscyplinarnego zapewnia ośrodek pomocy społecznej. Zespół może tworzyć grupy robocze w celu rozwiązywania problemów związanych z wystąpieniem przemocy w rodzinie w indywidualnych przypadkach. W skład grup roboczych wchodzi przedstawiciele: jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, policji, oświaty, ochrony zdrowia (u.p.p.r., art. 9a, 10, 11).

Zadaniem zespołu interdyscyplinarnego jest integrowanie i koordynowanie działań podmiotów funkcjonujących na terenie gminy oraz specjalistów w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Główne cele to: diagnozowanie problemu przemocy w rodzinie, podejmowanie działań w środowisku zagrożonym przemocą w rodzinie, mających na celu przeciwdziałanie temu zjawisku, inicjowanie interwencji w środowisku dotkniętym przemocą w rodzinie, rozpowszechnianie informacji o instytucjach, osobach i możliwościach udzielenia pomocy w środowisku lokalnym, inicjowanie działań w stosunku do osób stosujących przemoc w rodzinie (Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” §11).

Do zadań grup roboczych funkcjonujących przy zespole interdyscyplinarnym należy: opracowanie i realizacja planu pomocy w indywidualnych przypadkach wystąpienia przemocy w rodzinie, monitorowanie sytuacji rodzin, w których dochodzi do przemocy oraz rodzin zagrożonych wystąpieniem przemocy, dokumentowanie działań podejmowanych wobec rodzin, w których dochodzi do przemocy oraz efektów tych działań (u.p.p.r., art. 9b).

Podejmowanie interwencji w środowisku wobec rodziny dotkniętej przemocą odbywa się na podstawie procedury „Niebieskie Karty” i nie wymaga zgody osoby dotkniętej przemocą w rodzinie. Przewodniczący zespołu interdyscyplinarnego otrzymując informację o sytuacji przemocy, zwołuje zespół oraz zaprasza na spotkanie ofiarę i sprawcę przemocy. Specjaliści będący członkami zespołu wspierają ofiarę, motywują ją do podjęcia odpowiednich kroków, m.in. kierują do psychologa lub na terapię. Wobec sprawców podejmowane są rozmowy motywująco-korygujące oraz kierowani są oni na terapię i obejmowani programem korekcyjnym. Zespół monitoruje sytuację rodziny. Nie jest to jednorazowe spotkanie. Systematycznie członkowie zespołu kierują sprawy do sądu, w wyniku których sprawca otrzymuje zakaz zbliżania się do ofiary, nakaz leczenia odwykowego, nakaz uczestnictwa w programie korekcyjnym, nadzór kuratora lub skierowanie do uczestnictwa w leczeniu odwykowym.

PRZEMOC W RODZINIE NA PODSTAWIE BADAŃ

Przemoc w rodzinie stanowi źródło zainteresowania wielu badaczy. Diagnozowanie jest elementem poznawczym, ale jednocześnie porównywaniem i integrowaniem zdobytych informacji, wykorzystaniem własnej wiedzy oraz doświadczenia (Nowakowska-Bartłomiejczyk, Rusinkiewicz, 2017, s. 47).

Badania dotyczące problemu przemocy w rodzinie przeprowadzono w gminie Janów Lubelski. Zadaniem badań było uzyskanie informacji dotyczących:

- charakterystyki osób biorących udział w badaniu (płeć, wiek, wykształcenie);
- poczucia bezpieczeństwa na terenie gminy;
- oceny społecznej akceptacji zjawiska przemocy w gminie;
- identyfikacji osób i rodzin, które są najbardziej narażone na przemoc;
- doświadczenia przemocy przez mieszkańców oraz form przemocy;
- funkcjonującej infrastruktury wsparcia, w tym zasobów instytucjonalnych systemu pomocy dla osób doznających przemocy;

- oceny działań mających na celu przeciwdziałanie przemocy, które powinny być podejmowane na terenie gminy oraz co powinno się zmienić, aby działania były bardziej skuteczne.

Janów Lubelski usytuowany jest we wschodniej Polsce, w południo-zachodniej części województwa lubelskiego w powiecie janowskim. Miasto i gmina położone są malowniczo między rozległymi przestrzeniami Lasów Janowskich a wzniesieniami Roztocza. Gmina Janów Lubelski zajmuje ogółem powierzchnię 17 824 ha. Razem miasto i gmina liczy 15 614 mieszkańców, w tym 4342 osób to ludność zamieszkująca na terenach wiejskich. Janów Lubelski charakteryzuje się niewielkim dodatnim przyrostem naturalnym. Dominują tereny rolnicze i brak jest zakładów produkcyjnych zatrudniających większą liczbę osób. Największe zatrudnienie występuje w samorządzie gminy i powiatu (www.janowlubelski.pl). Na terenie gminy występują różnorodne problemy rodzin. Dane statystyczne z instytucji, które pomagają osobom potrzebującym, pokazują liczbę rodzin z problemami opiekuńczo-wychowawczymi, uzależnionych od alkoholu lub z problemem przemocy (OZPS gminy Janów Lubelski za rok 2020). Pomocą rodzinom zajmują się: Ośrodek Pomocy Społecznej, Sąd Rejonowy, Prokuratura Rejonowa, Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Poradnia Leczenia Uzależnień, Zespół Interdyscyplinarny, Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Katolickie Centrum Pomocy Rodzinie. Działania na rzecz przeciwdziałania przemocy, w tym mające na celu pomoc osobom doznającym przemocy, powinny być podejmowane w najbliższym środowisku lokalnym osoby doznającej przemocy.

Prezentowane badania przeprowadzono w lipcu i sierpniu 2021 r., którymi objęto 111 mieszkańców gminy Janów Lubelski. Dobór próby miał charakter losowy. Jedyne ograniczenie pod tym względem stanowiło wyrażenie zgody badanych.

Osoby zostały wyłonione losowo przez pracowników Ośrodka Pomocy Społecznej w Janowie Lubelskim. Byli to klienci OPS, podopieczni asystentów rodziny, pracownicy innych instytucji i mieszkańcy. W roli ankieterów bardzo dobrze sprawdzili się pracownicy wspomnianej instytucji (w przeciwieństwie do ankieterów zewnętrznych, którzy mają trudności ze wzbudzeniem zaufania u potencjalnego respondenta), osiągnęli wysoki poziom responsywności. Przed przystąpieniem do badań respondenci zostali poinformowani o celu badań i dobrowolnym w nich udziale. Otrzymali

też dodatkowe informacje dotyczące wypełniania ankiety oraz zapewnienie o anonimowości zebranych danych. W badaniach posłużono się ankietą.

Zastosowano kwestionariusz ankiety, który składał się z 25 pytań. Zawarte w niej pytania dotyczyły trzech zakresów tematycznych: charakterystyki społeczno-demograficznej mieszkańców, poczucia bezpieczeństwa w gminie, społecznej akceptacji przemocy, wskazania rodzin, w których występuje przemoc, osób, które są narażone na przemoc, osób doświadczających przemocy oraz form przemocy, jakie są wobec nich stosowane, znajomości instytucji udzielających pomocy na terenie gminy oraz kierunków działań zmierzających do przeciwdziałania przemocy na terenie gminy.

Wśród badanych osób pod względem płci dużą przewagę miały kobiety. W badaniu wzięło udział 80 kobiet i 31 mężczyzn. Można domniemywać, że kobiety chętniej biorą udział w badaniach i częściej szukają pomocy. Płeć ma istotny wpływ na postrzeganie świata.

Wiek respondentów mieści się w czterech kategoriach wiekowych, ale zdecydowana większość to osoby w wieku produkcyjnym, w pełni sił zawodowych, planujących i posiadających rodziny. Największą grupę biorącą udział w badaniach stanowiły osoby w wieku od 23 do 40 lat, co stanowi 33% badanych oraz w wieku 51 lat i więcej – 34%. Poziom wykształcenia pokazał, że najchętniej w badaniu uczestniczyły osoby z wyższym wykształceniem – 28%, a następnie zawodowym – 21% oraz średnim – 20%.

Poczucie bezpieczeństwa to jedna z głównych potrzeb człowieka. Aż 49% badanych potwierdziło poczucie bezpieczeństwa na poziomie gminy. Zaledwie 4% badanych mieszkańców nie czuje się bezpiecznie. Skala problemu przemocy jest przeciętna. 42% uznało, że skala problemu jest umiarkowana, na pozycji drugiej znajdują się dane mówiące, że jest niewielka – 27%. Jako bardzo nasiloną wskazuje zaledwie 0,9% badanych. Z badań wynika, że na terenie gminy nie ma społecznej akceptacji przemocy. 47% badanych uznało, że nie akceptuje przemocy.

Przemoc to problem, który dotyka różne środowiska. Znamy nagłośnione sytuacje z mediów o przemocy w rodzinie i krzywdzeniu dzieci. Płacz i krzyki za ścianą i brak reakcji sąsiedzkiej. Wśród badanych 71% przyznało, że gdyby byli świadkami przemocy u sąsiadów, nich wykonałoby telefon na policję, 20% osób samodzielnie sprawdziłoby, co się dzieje i próbowałoby interweniować. Należy zauważyć, że mieszkańcy nie pozostają bierni na przemoc, która dzieje się tuż obok nich. Są otwarci na wskazanie rodzin, w których występuje przemoc. 45% badanych uznało, że najczęściej występuje ona w rodzinach,

w których rodzice nadużywają alkoholu, natomiast 32% sądzi, że przemoc jest stosowana w rodzinach patologicznych. Warto zwrócić uwagę, że 31% badanych zauważa, że nie ma znaczenia, w jakiej rodzinie występuje przemoc.

Respondenci znają osoby z terenu gminy, które potrzebują pomocy. Badani mieli pięciostopniową możliwość odpowiedzi na pytanie dotyczące znajomości osób w najbliższym środowisku dotkniętych przemocą. 48% uznało, że w ich środowisku nie ma takiej osoby, 25% wskazało tylko na jedną taką osobę, 17% zaś nie chciało w ogóle odpowiadać na pytanie. Ważnymi okazały się opinie mieszkańców dotyczące bycia przez nich samych świadkiem przemocy. 44% badanych potwierdziło, że nie było w ogóle świadkiem przemocy. 13% było świadkiem u sąsiadów, 10% u znajomych i 9% w rodzinie. 16% zaznaczyło, że nie chce odpowiadać na zadane pytanie. Brak odpowiedzi może sugerować różnorodne sytuacje np. doświadczanie przemocy. Dość liczna grupa mieszkańców (27%) podkreśliła, że świadkiem przemocy była dawno, a 10%, że w tym roku.

Szczególnie ważne społecznie okazało się pytanie dotyczące osób, które najbardziej są narażone na przemoc. Według badanych najbardziej narażone są dzieci – 63%, kobiety – 59%, i osoby starsze – 30%. W grupie ryzyka są także osoby niepełnosprawne, z zaburzeniami psychicznymi i chore psychicznie – 19%. Niewielki odsetek badanych wyróżnił inną kategorię, tj. ludzi uczciwych, osoby bezdomne i samotne. Natomiast najmniej narażeni na przemoc są mężczyźni – 13%.

W przebadanej grupie respondenci wskazali na okoliczności, które usprawiedliwiają przemoc. 63% uznało, że „nic nie usprawiedliwia przemocy”. Jako ważne okoliczności określono: brak pieniędzy 3%, alkohol 2%, choroba psychiczna i sytuacje, w których można stracić życie 1%. Można domniemywać, że wymienione okoliczności były zdefiniowane przez osoby doświadczające przemocy.

Wśród badanych znalazło się 18% kobiet doświadczających przemocy, 1% stanowili mężczyźni. Duży procent wykazało, że nie doświadcza przemocy 73%. 14% zadeklarowało, że doświadcza przemocy psychicznej, zaś 10% fizycznej. 13% uważa, że jest to przemoc ze strony partnera lub męża, 9% ze strony rodzica. Najczęściej ofiary przemocy mogą liczyć na pomoc osób najbliższych. 11% uważa, że może to być pomoc matki lub ojca, 8% kolegi, 6% psychologa, pedagoga. Wymieniono także kuratora, policjanta i sąsiadów.

Z punktu widzenia realizacji zadań gminy ważne były kolejne kwestie poruszane w badaniach. Badani zapytani o znajomość procedury

„Niebieskie Karty” odpowiedzieli w 60%, że znają procedurę, jednak 34% udzieliło odpowiedzi negatywnej. Problemem jest jednak zbyt mała znajomość procedury. Wynika to z braku informacji przekazywanych mieszkańcom.

Ofiary przemocy mogą liczyć na pomoc różnorodnych instytucji. Największą otrzymują ze strony policji – aż 89%, sądu i ośrodka pomocy społecznej – 35% oraz szpitala 16%.

Szczególnie ważną rolę w przeciwdziałaniu przemocy odgrywa gmina. 29% mieszkańców oceniło dobrze działania gminy w tym zakresie, natomiast 54% nie wie, jak ocenić działania w tej kwestii; 79% osób uważa, że nadal powinny być podejmowane szersze działania przez gminę. Najważniejsze są: izolowanie osób stosujących przemoc – 53%, zwiększenie dostępności do poradnictwa prawnego, socjalnego, terapeutycznego – 47%, tworzenie placówek specjalizujących się w pomocy ofiarom przemocy – 40% oraz leczenie uzależnień – 36%.

Istotnymi czynnikami, które mają wpływ na skuteczność działań zmierzających do przeciwdziałania przemocy, są: zwiększenie bezpieczeństwa osób poszkodowanych – 37%, ulepszenie pomocy ze strony Policji – 34%, zwiększenie dostępności różnych form pomocy dla osób doznających przemocy – 30%, usprawnienie koordynacji działań służb i instytucji – 28%, zwiększenie dostępności działań pomocowych dla osób doznających przemocy – 24%.

Zaprezentowane wyniki potwierdzają tezę, że problem przemocy w rodzinie jest ważnym zagadnieniem. Duże znaczenie w przeciwdziałaniu przemocy ma gmina jako instytucja, ale i zainteresowanie samych mieszkańców, którzy nie powinni pozostawać bierni na negatywne zachowania w środowisku lokalnym.

PODSUMOWANIE

Problem objęty badaniami dotyczył społecznie ważnego i aktualnego zagadnienia problemu przemocy w rodzinie na terenie gminy Janów Lubelski.

Analiza zebranego materiału dotyczącego problemu przemocy pozwoliła na uchwycenie wielu istotnych problemów. Do najważniejszych wniosków należą:

1. 49% badanych czuje się bezpiecznie na terenie gminy Janów Lubelski.

2. Z wypowiedzi respondentów wynika, że rodzinami, w których najczęściej występuje przemoc, są rodziny patologiczne i nadużywające alkoholu.
3. 73% mieszkańców jednoznacznie odpowiedziało, że nie doświadcza przemocą.
4. 18% respondentów zauważyło, że najczęściej ofiarami przemocy są kobiety. Podkreślono także kolejne grupy osób narażone na przemoc. Zaliczono do nich: osoby starsze, niepełnosprawne, z zaburzeniami psychicznymi i chore psychicznie.
5. Uwagę zwraca fakt współwystępowania form przemocy, szczególnie psychicznej i fizycznej.
6. Znajomość procedury „Niebieskie Karty” wykazało 60%, 34% zaś odpowiedziało przecząco. Wskazuje to na konieczność podejmowania działań rozpowszechniających procedurę.
7. Wnikliwa analiza wypowiedzi dotyczących najważniejszych działań zmierzających do przeciwdziałania przemocy oraz ich skuteczności pozwala na wysunięcie wniosków, że należy podjąć jeszcze bardziej skoordynowane działania służb, aby zwiększyć bezpieczeństwo ofiar, ale przede wszystkim zwiększyć dostępność różnorodnych form pomocy.

Przeprowadzone badania własne, których wyniki zostały zaprezentowane, ukazują tendencje związane z występowaniem przemocy w rodzinie. Nadal jest duża liczba rodzin, w których stosowana jest przemoc. Mimo wielu działań podejmowanych przez uprawnione instytucje, podmioty prywatne czy organizacje społeczne w dalszym ciągu zauważa się zapotrzebowanie na działania zapobiegające przemocy w rodzinie oraz wspierające rodzinę, która doświadcza przemocy. Ważna jest przede wszystkim zintegrowana pomoc osób i instytucji. Jednocześnie należy uwypuklić pomoc ze strony pomocy społecznej lub rozwijać pomoc dobrosąsiedzką.

Priorytetowe jednak powinny być działania podejmowane przez gminę Janów Lubelski. Do najważniejszych należy zaliczyć:

- 1) poszerzenie bazy instytucji i placówek świadczących pomoc prawną, socjalną i terapeutyczną dla ofiar przemocy w rodzinie;
- 2) utworzenie placówki całodobowej dla ofiar przemocy domowej;
- 3) uruchomienie działań dla ofiar przemocy w wieku senioralnym, osób z niepełnosprawnością, z zaburzeniami psychicznymi oraz chorych psychicznie, ze szczególnym uwzględnieniem telefonu zaufania, czy domu dziennego domu pobytu dla seniorów;

- 4) usprawnienie pomocy ze strony policji, głównie natychmiastowa izolacja sprawcy przemocy;
- 5) prowadzenie programów korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemocy;
- 6) utworzenie grup wsparcia dla ofiar przemocy;
- 7) stworzenie koalicji na rzecz przeciwdziałania przemocy, której zadaniem będzie koordynowanie działań;
- 8) organizowanie kampanii społecznych;
- 9) upowszechnianie informacji o konkretnych miejscach, gdzie udzielana jest pomoc dla ofiar przemocy; szczególnie ważne jest przekazanie mieszkańcom informacji o działalności zespołu interdyscyplinarnego i Procedury „Niebieskie Karty”;
- 10) szkolenia dla osób świadczących profesjonalną pomoc ofiarom przemocy, których celem byłoby poszerzenie wiedzy dotyczącej pomocy osobom pokrzywdzonym przemocą w rodzinie;
- 11) systematyczne przygotowanie materiałów informacyjno-edukacyjnych dla mieszkańców oraz dystrybucja ulotek zawierających informacje o danych kontaktowych instytucji pomagających ofiarom przemocy;
- 12) cykliczne badania zjawiska przemocy na terenie gminy Janów Lubelski, zróżnicowane pod względem badanego obszaru np. terenów wiejskich.

Zagadnienie przemocy w rodzinie to ważny problem społeczny, który powinien być rozpatrywany z perspektywy spojrzenia na człowieka, jego wartości oraz dążenia do poprawy jakości życia. Niezwykle istotne jest poświęcanie uwagi temu zjawisku, gdyż im więcej będzie np. kampanii społecznych, spotów w mediach czy materiałów edukacyjnych kierowanych do szerokiej grup społeczeństwa, tym będzie lepsza efektywność działań. W tym kontekście nasuwa się pytanie, czy działania podejmowane na terenie gminy są wystarczające? Warto podkreślić konieczność stworzenia profesjonalnej platformy pomocy w środowisku lokalnym, aby możliwie jak najlepiej i jak najszybciej udzielić pomocy i wsparcia, które powinno być kierowane do wszystkich mieszkańców ze środowiska lokalnego.

BIBLIOGRAFIA

- Browne, K., Herbert, M. (1999). *Zapobieganie przemocy w rodzinie*. Warszawa: PARPA.
- Gminny program rozwiązywania problemów alkoholowych gminy Janów Lubelski na rok 2021.

- <https://www.janowlubelski.pl/gmina-janow>, dostęp: 23.07.2021.
- <https://statystyka.policja.pl/download/20/361533/przemoc-w-rodzinie-2012-2021.pdf>, dostęp: 20.06.2021.
- <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20112091245/O/D20111245.pdf>, dostęp: 20.06.2022.
- Kuźmińska, K. Michalska, *Przemoc w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych*. Warszawa: PARPA.
- Lewicka-Zelent, A., Trojanowska, E. (2017). Rodzina z problemem przemocy. Podejście interdyscyplinarne. W: A. Lewicka-Zelent, *Przemoc rodzinna. Aspekty psychologiczne, pedagogiczne i prawne*. Warszawa: Wydawnictwo Difin.
- Mazur, A. (2021). *Diagnoza problemu przemocy w rodzinie na terenie gminy Janów Lubelski. Raport z badania*. Janów Lubelski.
- Mellibruda, J. (2000). Umysł zniewolony przemocą. *Niebieska Linia*, 2/7, 3–9.
- Michalska, K., Jaszczak-Kuźmińska, D. (2010). Przemoc w rodzinie. W: D. Jaszczak-Kuźmińska, K. Michalska, *Przemoc w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych*. Warszawa: PARPA.
- Nowakowska-Bartłomiejczyk, D., Rusinkiewicz, J. (2017). Szkolna diagnoza i skuteczne działania na rzecz dzieci doświadczających przemocy w rodzinie. W: A. Lewicka-Zelent, *Przemoc rodzinna. Aspekty psychologiczne, pedagogiczne i prawne*. Warszawa: Wydawnictwo Difin.
- Ocena zasobów pomocy społecznej gminy Janów Lubelski za rok 2020.
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. z 2021 r., poz. 1249).
- Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U. z 2021 r., poz. 1119).

DOMESTIC VIOLENCE – LOCAL ASPECT. AN ATTEMPT OF A DIAGNOSIS

ABSTRACT

The presented problem concerns the socially important issue of domestic violence. The aim of the article is to draw attention to the existing problem in the commune and the ways of counteracting violence. A great importance is given to the research covering the residents of the commune. The research results show that the problem exists. The victims of violence are mainly women and children, and the authors of the violence are their closest relatives. Much attention is paid to the help provided by the commune, family, institution, interdisciplinary team or the implementation of the Blue Cards procedure. The results of the research emphasize the importance of the commune's measures. Even more coordinated actions of the services should be undertaken to increase the safety of the victims and, above all, to increase the availability of various forms of assistance.

KEYWORDS: violence, violence victims, counteracting violence, commune